

Den moderne lærer skal kunne skamme både sig selv og sine elever, for skam er nødvendig i det sociale samspil mellem lærer og elever. *Fornægter læreren skammen, ender undervisnings-situationen i en blindgyde*, mener sociolog [Jonas Aspelin](#).

Skamfølelsen er det sociale livs trafiklys. Som en rød advarselsslampe fortæller skammen os, når der er noget galt, og det sociale samspil er ved at køre af sporet.” Sådan lyder Jonas Aspelins karakteristik af skammens generelle funktion i vores sociale liv. Han er docent i pædagogik og dr.phil. i sociologi ved Malmö Högskola, hvor han forsker i lærerelev-relationen med særligt henblik på følelser. Hans forskning viser, at skamfølelsen udgør et fast akkompagnement til det sociale samspil mellem lærer og elev. Jonas Aspelin siger: ”Når skamfølelsen melder sig, ser man sig selv med den andens blik og bliver bevidst om, at man har gjort noget forkert. En lærer kan for eksempel blive bevidst om, at hun gennem sit tonefald, sit kropssprog eller ordvalg har overtrådt nogle normer for det sociale samspil med eleverne og måske ligefrem er kommet til at krænke en elev.” På den måde er skamfølelsen en vigtig signalinstans. Men den er mere end det, forklarer Jonas Aspelin. Skammen kan også reparere de sociale relationer, der har lidt skade. ”Når vi giver udtryk for vores skamfølelse, genopretter vi balancen i den sociale relation. Ved at vise, at vi skammer os over at have begået en fejl, føler personen, der er blevet ramt af det, sig anerkendt igen, og det sociale bånd genetableres. Skammen bringer os i samklang med den anden,” siger Jonas Aspelin og tilføjer: ”Men kun hvis vi erkender skamfølelsen og giver udtryk for den. Hvis vi derimod fornægter den – som vi ofte har en tilbøjelighed til – fastlåses det sociale samspil og hele læringsituationen i en følelsesfælde. En blindgyde, hvor kommunikationen og læringen sidder fast i de samme kognitive og emotionelle misforståelser.”

Læreren, der ikke vil skamme sig
Som eksempel på en konkret undervisningssituation nævner Jonas Aspelin en episode, hvor en lærer formulerede et meget forvirrende spørgsmål, som hun insisterede på, at eleverne skulle besvare. ”Eleverne blev usikre. De kunne ikke forstå, hvad læreren var ude på, og det vakte skam hos både læreren og eleverne. Men læreren fornægtede sin skam og forsøgte at camouflere sin fejl ved at fastholde sit spørgsmål lang tid efter, at hun havde erkendt, at det var hende, der havde skabt forvirringen. Med det resultat, at kommunikationen kørte i ring uden et fagligt udbytte.” Jonas Aspelin forklarer situationen som

et misforstået forsøg fra lærerens side på at værne om sin lærerautoritet. ”Læreren har et bestemt billede af sig selv som ufejlbarlig og i fuld kontrol og er bange for, at hendes autoritet som lærer vil vakle, hvis der kommer ridser i det billede. Derfor tør hun ikke udtrykke den skam, der kunne have repareret det sociale samspil. Hun skulle blot have stoppet op, første gang skamfølelsen meldte sig: ’Hov, hvad skete der her? Jeg kom vist til at sige noget forkert.’ I stedet for at værne om den sociale relation mellem hende selv og eleverne, værner hun kun om sin egen autoritet.”

Læreren, der ikke vil skamme eleverne
En moderne lærer må således ikke holde krampagtigt fast i sin autoritet – som en maske, der beskytter imod skammen. ”Omvendt må læreren heller ikke beskytte eleverne imod skam i en misforstået omsorg for elevernes selvværd,” siger Jonas Aspelin. ”Pædagogik er ikke terapi, og pædagogisk omsorg handler ikke om at skabe positive følelser i eleverne og støtte deres selvværd for enhver pris. Pædagogisk omsorg handler om den faglige relation *mellem* læreren og eleven – og hvis den skal holdes på sporet, er det nødvendigt, at vi lytter til skammen og reagerer på den.” En lærer må også evne at få sine elever til at skamme sig. ”En elev, der kan en masse, men spilder sine talenter, fordi han er doven og ligeglad med skolen, kan have brug for at få korrigeret sin selvforståelse. I sådan et tilfælde skal læreren være i stand til at gå ind og gøre sig gældende over for eleven, så lærerens ord forplanter sig til elevens selvforståelse som en skam over egen indsats.”

Skammen er besværlig
Ifølge Jonas Aspelin medfører visse tendenser, at vi har det besværligt med skammen. ”Et af tidens slogans synes at være: Føl positivt! Som om man kan opdele vores følelser i negative og positive følelser og kun behøver de positive. Men ’negative’ følelser som skam er ikke til at komme uden om – om man vil dem eller ej. De er en del af vores relationer til hinanden. At forsøge at benægte det fører til dårlige og uægte sociale relationer. Som en dårlig Disney-film,” siger Jonas Aspelin og tilføjer: ”Skamfølelsen er besværlig i en tid, der som vores hylder individualiseringen, for den minder os i bund og grund om, at vi ikke er os selv nok, men er afhængige af andre mennesker.”

Jonas Aspelin

Docent i pædagogik, dr.phil. i sociologi ved Malmö Högskola, Lärarutbildningen. Har på dansk udgivet bogen ’Stolthed og skam i undervisningen – Bedre læring med relationsbevidst pædagogik’ (Gyldendal).